

Хар бишмүд

Кеза нег цагт хар биш баян чиги биз эн... Бола намаг үзхд эн хар билд, тиигчкэд нам киртд—деернь цуси, нүлмси дусси баадлтд...

Бишмд! Келхд амр! Энүнд тускар даньгин кеегъар, бргмжтэгъар, дотран энүнд эзнь болх ухатагъар келгдг билд. Бишмүд болхла, авдр дотр күндтд орм эзлэд, хорта хар могъа мет тогъшрад, хорга келдн цагин селгдн иртл бултудхар шиидси, кевтнд. Авдрт баяси хувцн-хунр цугъар энүнд аягъад, хооран цухрцхасн болдж медгдн.

Зармдн ним болдмн. Дотрнь баяси тоотиг халахин тблд эс гидж шин хулд дотрнь орулдж тавхин тблд цагцагар авдрин күнд буркәсиг секдмн. Тер цагт, авдр дотр гол эзн болгч хар бишмүд уклин тускар санх биш, нам юмар керг эс кесн баадлтәгъар кесг үйдн кевтдг болв чиги, авдр дотрас үкәрин үир гарси болад, күн хар-заяндан хооран цухрад оддмн. Болв энүнд урдк оньгнь буурд, хуучрад ирлж, тиигч дутман, дбрдлж йовх үклән мелд, амд баяхин тблд эн кучр кевәр чирдәнә.

Тиигчкэд энг гер болгднд баянә. Иим бишмүд уга гидж ик килнцтә...

Хар бишмүдин шин эзн, Фатима урокан дасдж сууна. Маньгдур элдн орс келәр контрольн кблдмш, зокалмуд давтх кергтә. Куукн ик адгьмтагъар номан дасджана.

Авдрин буркәсн генткн секдснд Фатима чочад олд.

—Куукн минн, наар, эврәннь зббрән халә, чи үзәд угач. Халәх цагчнь ирв, арвн хойртач. Экнь чамд кесг хуви хоршавв.

—Баав, би адгьджанав, болх болхла лакад халәнәв. Экнь дурго баадлтәгъар, эврәннь келж йовси кблдмшән цааранднь кев, авдр оньс уга улд.

Цббкн час оньгрснә хббн Фатима сунягъад, суусн ормансн босв, экнь цухрлг угагъар күләджәгъад, бахмджтагъар куукән гараснь кблтәд, авдрур авч ирв.

Авдрин буркәсиг эн эвдлж бргәд, байрта баадлтәгъар, неджәләр блг-эдиг авдрас гаргъв:

—Энүг чини хадм эцк болх куунд, энүг хадм эклчнь би хулдлж авлав, —гиджәнә.

—Кемр минн кургн бичн болхла ягънат?—гигъад Фатима инәв.

—Геннч. Экләгъән тиигдж куундвн. Тагчк баях збвтәч. Күргнд эк-эцк баадлг, уга болвчн белглх кергтә.

Тиигәд куукндән экнь цуг хувц-хунриннь үзүләд, нег ул у ямр дуньгә кучр кевәр эдниг хоршадж зббсән цәәлгәдж келв.

Фатима пиш-хагърад инәчкн аллад баяси бийнь, экән әрвләд, бийән бәрәд баяв.

Хар бишмүдт чеерүд курв. Энүг хатхмрта альчурт цуглата баясинь, авдрин барун бичгәс экнь гаргәдж авч

ирәд, эвкәринь секәд делв. Бишмүдәс гарси тоормд боан кбгәжин үирт күүкн хамраман ббгәв.

Баав, би эн бишмүдиг үмсгшгов. Оди ним хуви үмсгхәхш. Энги үвләр чиги, зунар чиги үмсгдшго, —гидж Фатима келв.

—Геннч. Энүгичнь үмсәд керг уга. Болв куукндән ним бишмүд угагъар баадж болшго, му нер, —гидж экнь келв.

Энүг бас чи түрү кевәр оллчи?—гидж, невчк ламнси баадлтәгъар Фатима сурв.

О, энүндәнчн тууджнь ут. Совьс, —гигъад экнь авдрас гаргәсн тоотан харү дурв.

☆☆☆

... Хүрмин хббн хойр сар болв. Берин нерн Салимат билд. Залугъин, Хасана экэкин—хадмдиннь герт бер орад уга, эндр орхмн. Эн учар нар болджана, гармачин татси түргн айсмудт бичнр селгәдләд баяххәнә. Гермүдин хавтха ора деер гергд сууцхана (эднд биилх йосн уга), тер мет нүцкн бичкәлүд турвагъас турва тал кбблдләд, нег-негнәннь ард бултцхана.

Газа, хотн дотр, маштг стумуд деер кбгшд сууцхана, эдн биилжәх багъчудиг дорагъар халәлләд, зәрмснь кбвүндән күүк, зәрмснь куукндән күрг шиндлжәцхәнә

Удин мбргүлин цагин алднд, Хасана элгн-садн куукнә газрас ирсн белг туйәдж бгдхмн гисн зәнъг гарад ирв. Эн зәнъгин хббн, команд бгсн мет, гарман дун уурал, биилдгән чиги уурцхав. Берин хоран уулн тал цугъар шилтж халәцхәнә. Нам эднүр зертә-зевтә хортд нег бийәснь дәрвв чиги эдн оньгъш уга дуньгә...

Дотрнь, куунд үзгдлго суусн Салиматин хоран уудн бргнәр секдлв. Тендәс кесг куукд улс цуврллад гарч ирцхәв, теднә биннь збвәр медәтә куукд күн йовна, хамгин ардас гарч ирсн цббкн куукд улс блг-эд авч аашцхана, эдн Салиматин элгн-садн улснь. Амтн цугъар эднүр ормалдцхав. Саяхн бдр баяси учрар белгиг газа, хотн дотр түгәдж бгх болцхав, тегәд гинчин улс, урдаснь белдәд делгкисн кевс деер, тал дунд сууцхав. Саянәр оньгәд халәхлә, эдн збвәр аамджәцхәнә... берне (белг) ягәдж таасгднә гидж зовджәцхәнә...

Эднә дару талдан хорагъас бас куукд улс цувллдж гарч ирв. Эдн—Хасанә элгн-садн улс. Эднүр халәсн күн, эдн тбруц ююгъар чиги тбр келдәхш гидж санхмн.

Болв... Эднә зуркнь хальгад баянә. Цусна бульгллгәд эднә чирәннь нег улагъад, нег цәәгъад, тенъгрин халун болдг болвчн, эднә бргнь хавджнәнәд баянә, түду дуньгә эдн дотран ууртан бртдж, чолун мет хатурдг олцхасн, әрә тедсж йовцхана. Эдниг зуг әрә кбндәвәс бршәнъгъу угагъар шууга татх баадлтә.

Хойр бийин улс орм-орман эзләд сууцхав. Теднәннь чи-

ги, эднәннь чиги дотрнь галв хурлзәд баянә. Бола юмни ик аамшг талдан газрт билд.

Хорагъасн гараг йосн цугтнь маргдәд хайгәси Салимат, аамшгтә уханлагъан нооллад сууна. Ним куурин эк татгчнь эн болджәх баадлтә болв чиги, энүг цугъар маргсн баадлтә...

Мини белгиг амтн таасм угай. Багъ гихий... Худнә му нер сонъсшгон тбләд; теднә бахинь ханъгъахин тбләд, хәәмнь, эк минн, бичкн күртлән нүцкн, блн үлдәвшлм, намагъан, Салимат, "гигъад"—гих ухандан Салимат аамәд, суух орм олдж чаджш.

Шинькән джиргәлин түргн ишкәлүр орджәк, арвн наамтә куукн Салиматд йирәәмшгтә.

Залугъиннь чирәд, хадм экин, хадм эгчин чирәд эн йир икәр аәджәнә... Тиигджәгъад цугъар саянәр тәәлрәд чиги баях бизл! Белг таасгдх чиги билд! Тиим чиги ббгх... Бурхн бршәг...

Куукн дал-дал гигъад чичрәд баянә. Нуднь харнә дутрад, юмн үзгдхш. Энүндә кадждүд үлдәсн куукн, юн болджәхинь медлго, аамдлж галгәлнә.

Эн цагла гинчнр үмскулән гаргәджәцхана. Хасана элгн-садн блг-эдүр нуднәннь булнъгар халәлдәд—үмскүл угагъар чиги Салиматд дуртавдн, маднд йилгәл уга, куукнн маналм гих баядл гаргәд, эс медсн болад, цемцәлдәд баяххәнә...

Генткн цугъар бкәлдәд олцхав, герин ора деер суусн улс дорагшан шагъалдцхав.

—Цагъан девскр, бишмүд, киилг-шалвр, калош, савнь, тәмкин тунъгрцг, шалврн блк—эн тоот цугъар Хасана эцкд (тернь кезәйә оньгрсмн!), —гидж, түгәдж бгчәх гергн, блг-эд болгъниг амтн цугъар үзтхә гигъад, ббдән брлж үзүлдг, келв. Хаджүднь бас нег гергн гар зәлгәд, үмскулиг күргәд бгәд баянә. Амтс зәрмснь таассн баадлтәгъар толгъагъан геклднә, зәрмснь шимлдәд, алнъгрцхана (калош гилгр биш болдждәг чиги билз, тәмкин тунъгрцг эвгогъар хатхгдсн чиги билз).

—Куукд куунә хувцн, бишмүдин эд, киилг, калош, торгн альчур, савнь, утцн, зун, —Хасана экд.

—Авгъ-ахднь, уй-дууднь, нагъц-эгчднь, терунднь-энунднь гигъад, кесг үмскүл түгәгдв. Нам амтн халән гидж кбшәд баяв.

Хасана эгч Зубайдад чеерүд курв. Амтн цугъар тагчк болад, нам нарт орчлнъ деер амд баях угагъан бийснь маргчкцхав: бернь эврәннь саях бишмүлән хадм-эгчдән бгхнә аль угай? Юн болдгдж? Шулул, шулул. Ягътлан ударуд джахмб?..

(Чилгчнь дарун номд.)